अथ शूद्रधर्मादि "विप्राद्याभर्चनं नित्यं शूद्रधर्मो विधीयते। तद्द्वेषो तद्वनस्थाद्वी शूद्रवाह्यतां व्रजेत्। अष्टः कोटिसहस्राणि शतजन्मानि शूकरः। श्वापदः शतजन्मानि शूद्रो विप्रधनापहः। यः शूद्रो ब्राह्मणीगामी मातृगामी स पातकी। कुम्भीपाके पच्यते स यावद् ब्रह्मणः शतम्। कुम्भीपाके तप्ततैले दग्धः सर्वैरहर्निशम्। यद्दत्त विप्रताकारं कुरुते शमताडनात्। ततश्चाण्डालयोनिः स्यात् सप्तजन्मसु पातकी। सप्तजन्मसु सर्पश्च जलौकाः सप्तजन्मसु। जन्मकोटिसहस्रेषु विष्ठादां जायते कृमिः। योनिक्रिमिः पुंश्चलीनां स भवेत् सप्तजन्मसु। गवां ब्रह्मणः स्वाम्य पातकी सप्तजन्मसु। योनौ योनौ भ्रमत्येवं न पुनर्जायते नरः" ब्रह्मवै० पु० ८२अ०। "द्विजानां पादशुश्रूषा शूद्रैः कार्या सदा त्विह। पादप्रक्षालनं गन्धैर्भोज्यच्छिष्टप्रदानकम्। ते च कुर्युस्तदा चैव तेभ्यो भूयः पितामहः। शुश्रूषार्थं मया यूयं सृष्टा वै तद्वदा जनाः। द्विजानां शास्त्रवर्णानां वैश्यानान्तु भवद्विधाः। त्रिभ्यः शुश्रूषया कार्या इत्यवादीद्वचस्तदा" पाद्मे स्व०ख० १६अ०। "शुश्रूषैव द्विजातीनां शूद्राणां धर्मसाधनम्। कारुकर्म तथाऽऽजीवः याजयतोऽपि धर्मतः" भारते ४९अ०। "तथा मद्यस्य पानेन ब्राह्मणीगमनेन च। वेदाक्षरविचारेण शूद्रवाह्यतां व्रजेत्" इति शूद्रकमलाकरधृतपराशरवाक्यम्। ब्राह्मणस्य तद्गृहभोजननिषेधो यथा "शूद्रान्नं ब्राह्मणोऽश्नन् वै मासं मासार्द्धमेव वा। तद्दोषाभिजायेत कृत्यमेतद्विदुर्बुधाः। अथोदरस्थशूद्रान्नो मृतः सा चैव जायते। द्वादश दश चाष्टौ च अष्टभ्रूकरपुष्करान्। तद्दरस्थितशूद्रान्नो क्षयीवानोऽपि नित्यशः। जुह्वन् वापि जपन् वापि मतिमूर्खो न विन्दति। अमृतं ब्राह्मणस्यान्नं क्षत्रियान्नं पयः स्मृतम्। वैश्यस्य मांसमेवान्नं शूद्रान्नं रुधिरं स्मृतम्। तस्मात् शूद्रं न भिक्षेयुर्यज्ञार्थं सद्द्विजातयः। श्वमांसमिव यच्छूद्रस्तस्मात्तं परिवर्जयेत्। कथानामथ वा भिक्षां कुर्याद्वाऽतिविस्मितः। यच्छूद्रान्नं स्पृष्टे कुर्वन् तत्पापेन न लिप्यते। विष्णुवाक्यवर्जजातो निहतो मद्यपांसतः। द्विजभक्तो मनिस्वृत्तिः शूद्रः स्यात् परिकीर्तितः" इत्यपराशरः। शूद्रस्यत्वविचारश्चतत्त्वे मनुपराशरम्

"एवं शूद्रोऽपि सामान्यं द्विजिभ्यान्तु सर्वदा। नमस्कारो देशान्तेषु कुर्याद्दानाशयद्वुपः। दानप्रधानो शूद्रः स्वादिभ्यो भगवान् प्रभुः। दानेन सर्वकामाग्निरक्षसंजायते यतः"। ततो दानमेवापेक्षितं न तु भोजनमपि। सामान्यं सर्वजनवर्त्तमानत्वेन प्रतिमाषलक्षणपक्षादिविहितत्वात्। आम्युदयिकत्वात्तु एवं द्विजातिवत् शूद्रोऽपि कुर्यादित्यन्वयः। नमस्कारेण मन्त्रेण न तु पाठतमन्त्रेण। कामाक्षरदिक्षणेन अवश्यकविद्यासम्बन्धात्। "शिष्यमन्त्रदाहृतम्" इति वचनेन शिष्यस्यैवाक्षरसम्बन्धाभिधानात् कन्दुपक्वस्य भक्षणं न तु शिष्यस्य हारीतेन स्वेदभर्जनयोः पृथक्प्रसङ्गं यथा "आदीपनवापनस्वेदनभर्जनपचनादिभिः पक्वमीति"। अस्यार्थः आदीपनं दाहानां, वापनं क्षौरादेः, स्वेदनं धान्यादेर्भर्जनं यवादेः, पचनं तण्डुलादेः इति यथा कन्दुपक्वं इत्यनेन इति कल्पतरुः। अतएव शिष्यधान्येन अवगम्यते। "कन्दुपक्वानि तैलेन पायसं दधिसक्तवः। द्विजैरेतानि भोज्यानि शूद्रेणेक्षुरसानपि" इति भूमपुराणवचने शूद्रस्य कन्दुपक्वादेर्भोजनमात्रेण श्राद्धे दैवसङ्गमम्। कन्दुपक्वं अजापयेकं विना केवलपात्रेण यद्भक्षणं पक्वम्। पायसं पायेन काठिन्यविचारापन्नं दुग्धं परमान्नपरत्वे दुग्धिकुनिर्देशापत्तेः तथा चाकरः "परमान्नन्तु पायसः" इति। "दिने त्रयोदशे प्राप्ते पायेन भोजयेद्द्विजान्। अयं विधिः प्रयोक्तव्यः शूद्राणां मन्त्रवर्जितः" इति आह्निकाचारचिन्तामणिधृतपराशरपुराणवचनमपि कन्दुपक्वपरस्परमेवन्तु एतद्वचनं वस्तूद्धरं मैथिलोक्तं हेयम्। एवमुत्तमांशकाद्यपि श्राद्धे दैवतं कामकन्यादतत्त्वेऽनुसन्धेयम्। तत्र दुग्धदेवतामन्त्रार्थं ब्राह्मणेन मन्त्राः पाठ्याः "अयमेव विधिः प्रोक्तः शूद्राणां मन्त्रवर्जितः। अमन्त्रस्य तु शूद्रस्य विप्रोऽमन्त्रेण स्पृशते" इति पराशरपुराणात् अयं श्राद्धेतिवर्त्तव्यताविधिः शूद्रस्य मन्त्रपाठरहितः शूद्रस्य मन्त्रपाठाधिकारविधौ यदमन्त्रस्येति पुनर्वचनं तत्त्वस्यावाक्यार्थं परिभाषार्थं ततश्च तत्कर्मसम्बन्धिमन्त्रेण विप्रस्यैवकर्मकारवितृब्राह्मणो स्पृशते तेन ब्राह्मणेन तत्र मन्त्रः पठनीय इति तात्पर्यं तत्र यजुर्वेदिनां मन्त्रः तथा च स्मृतिः "आर्षक्रमेण सर्वत्र शूद्रा वाजसनेयिनः। तस्माच्छूद्रः स्वयं कर्म यजुर्वेदीव कारयेत्"। आर्षक्रमेण स्तुत्युक्तक्रमेण यजुर्वेदिसम्बन्धिमन्त्रादिना "चतुर्णामपि वर्णानां वानि प्रोक्तानि वेधसा। धर्मशास्त्राणि राजेन्द्र! शृणु तानि गणोत्तम!। विशेषतस्तु शूद्राणां पापकानि यदीरितम्।